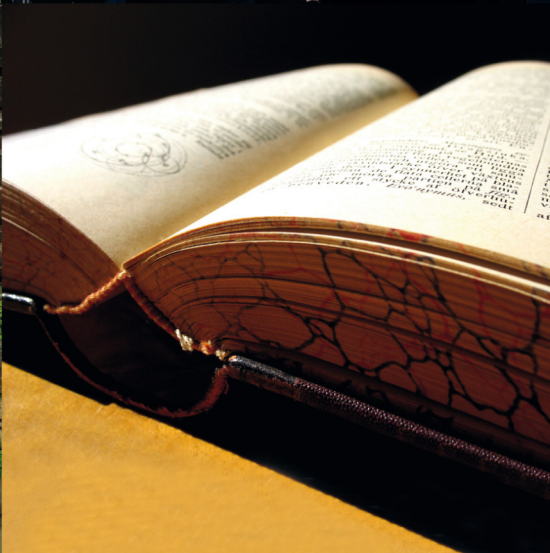

Hana Whitton

Toulky literární Anglií

Fotografie Paul Whitton

Toulky
literární
Anglií

Toulky literární Anglií

Text Hana Whitton
Fotografie Paul Whitton

© Hana Whitton, 2014

Photographies © Paul Whitton, 2014

978-80-7388-886-2

Několik slov úvodem

Anglické literární toulky si nekladou za cíl být vyčerpávajícím literárně-historickým nebo literárně-kritickým dílem mapujícím do poslední podrobnosti literární dějiny Velké Británie.

Zachycují nicméně hlavní a nejdůležitější etapy vývoje anglické literatury, nebo spíš literatury britské, protože vedle anglických autorů neponechávají stranou spisovatele z Walesu, Skotska a Severního Irsku.

Cílem knihy je osvětlit, jak byli přední spisovatelé utváření svým okolím, nejen rodinou, přáteli, láskami, dějinnými událostmi, ale hlavně krajinou, v níž žili a kterou si zvolili za svůj domov. Ale možná je tomu jinak, možná si ta krajina vybírala své autory – takové, kteří by dokázali dokonale zachytit její atmosféru, nálady a osudy lidí v ní žijících.

Ostatně, posuďte sami!

A ještě jedna technická poznámka závěrem. Při psaní jsme čerpali z mnoha pramenů, v nichž se údaje někdy liší.

V takových případech jsme se přiklonili k těm nejčastějším verzím.

Staroanglické názvy jsme ponechali v případech, kdy jsou srozumitelné dnešnímu čtenáři.

V případě literárních děl přeložených do češtiny uvádíme český název jako první s anglickým originálem v závorce. Pokud dílo přeloženo nebylo, popřípadě je-li název zastaralý a nepřiliš známý, uvádíme jako první anglický titul a v závorce je český překlad.

Hana a Paul Whittonovi

Novogotické viktoriánské budovy Royal Courts of Justice v Londýně, kde sídlí mimo jiné také Nejvyšší soud. Úředníkem a soudním zapisovatelem zde byl po nějakou dobu i Charles Dickens, který ze soudních případů jistě načerpal ne jeden motiv pro zápletku svých románů.

Beowulf a Britská knihovna v Londýně, dobrodružná cesta nejstarší anglické literární památky do Britské knihovny Britského muzea v Londýně

*Konec pozemské poutí čeká na každého,
nechť tedy hrdinu po právu ověncí před
smrtí sláva, ta nejcennější odměna
bojovníku.*

Z eposu *Beowulf*, verš 1386–89

Prostranství The Old Schools Quadrangle v oxfordské knihovně Bodleian Library, založené Thomasem Bodleym (1545–1613). Knihovnu, v níž se dnes nachází na 11 milionů svazků, publikace v e-formátech v to nepočítáje, otevřeli v r. 1602 a v roce 1613, doslova několik dní po Bodleyho smrti, se začalo díky Bodleyho finanční podpoře s její přístavbou a rozšířením, jež zahrnuje právě budovy obklopující The Old Schools Quadrangle.

■

O rukopisu nejstaršího dochovaného staroanglického hrdinského eposu *Beowulf* se dá patrně s jistou dávkou nadsázky tvrdit, že prodělal podobně dobrodružnou pouť jako jeho hrdina Beowulf, bájný chrabrý bojovník z Gotlandu, po němž nese tato unikátní literární skladba název. Epos sestávající z 3182 aliterovaných nerýmovaných veršů, v nichž neznámý anglosaský autor líčí rekovné skutky titulního hrdiny, pochází pravděpodobně z 8. století (vznikl asi kolem roku 700, i když jej některé prameny datují až o dvě tři století později).

Příběh vychází z dávných starogermánských pověstí, jež s sebou do Anglie přinesly germánské kmeny Anglů, Sasů a Jutů. Představuje tak nejen jedinečnou literární památku, ale rovněž doklad historického vývoje, kterým Anglie prošla po odchodu Římanů, tedy asi v 5. století. Tehdy na anglické území začaly pronikat již zmiňované germánské kmeny a začalo se zde rovněž šířit křesťanství, a to jak z Říma, tak z Irska. V pohádkově tajuplném Beowulfovi se v důsledku toho působivě mísí biblické obrazy a příměry s pohanskými kulty, pověstmi a pověrami.

Kmeny, které ostrovní říši osídlily po římském záboru, vytvořily později sedm království, jež mezi sebou nepřetržitě bojovala o moc. Zemi navíc oslabovaly vikinské nájezdy, kterým úspěšně čelil až první významný anglický vládce Alfréd Veliký (vládl 871–899), panovník tehdejšího

Wessexu (dnešní jihozápadní Anglie). Jeho obdivuhodné skutky však už patří k jinému příběhu, o němž se více dozvíme později.

Epos *Beowulf* vypráví o hrdinných činech a dobrodružných osudech ušlechtilého a neohroženého Beowulfa pocházejícího z Gotlandu (území v dnešním Švédsku), který neváhá a vydá se na dalekou cestu do dánského království, aby pomohl dánskému králi v boji s netvorem Grendelem. Beowulf ho sice skolí, ale čeká jej ještě boj s Grendelovou pomstychtivou matkou. Nelze si zde nepovšimnout pohádkového motivu souboje s drakem, stejně jako opakování magického čísla tři (epos zachycuje tři rozhodující souboje – s Grendelem, jeho matkou a nakonec s drakem), což je typické pro starogermánské a skandinávské mýty.

Za udatné a ušlechtilé skutky se Beowulfovi po zásluze dostane náležitá odměna – stane se králem Gotlandu. Vládl by v něm patrně šťastně až do konce svých dní, nebýt dalšího draka, který pro změnu ohrožuje Beowulfovo vlastní království. Je to netvor tak úděsný, že se mu nikdo neodváží postavit – čelit mu dokáže pouze neohrožený Beowulf s mladým bojovníkem Wiglafem. Tentokrát se souboj s drakem stane hrdinnému Beowulfovi osudným a neohrožený vládce Gotlandu posléze podlehne zranění, které v boji utrpěl. Místo věčného odpočinku nalezne v mohyle na břehu moře, kam je uložen jeho popel s pokladem nedozírné ceny. Podobné mohyly můžeme dodnes spatřit nejen ve Skandinávii, ale i v Anglii.

Skladba o Beowulfovi nebyla – stejně jako ostatní staré germánské ságy – určena ke čtení, ale k recitování, obvykle za doprovodu tehdejší harfy, a byla proto napsána aliterovaným nerýmovaným veršem, který se obvykle dělil na půlverše. Slova, na nichž byl důraz, začínala stejnou hláskou. Aliterace je dodnes oblíbeným básnickým prostředkem anglického písemnictví.

Nejstarší písemný záznam o Beowulfových dobrodružstvích se dochoval v jediném rukopisu v Nowellském kodexu, který nese jméno po původním majiteli Laurenci Nowellovi (asi 1515–1571), starožitníku a hlavně lingvistovi se zájmem o anglosaské období a jazyk (Novell je autorem prvního anglosaského slovníku), jenž získal nejstarší anglický epos pravděpodobně v r. 1563. Nowellský kodex pak doputoval do unikátní sbírky středověkých rukopisů, kterou shromáždil Robert Bruce Cotton (1570–1631). Cottonova jedinečná knihovna, děděná z generace na generaci, byla bohatší než královská, ale v r. 1731 ji téměř zničil rozsáhlý požár. Značně poškozen byl tenkrát i epos o Beowulfovi. Odborného restaurování se rukopis dočkal mnohem později, kdy už byla škoda způsobená požárem nezvratná.

Na staroanglický epos se pak pozapomnělo. Znovu jej objevil až islandský badatel Grímur Jónsson Thorkelín, který Beowulfa v roce 1851 vydal tiskem. Beowulfův hrdiný osud, jeho dobrodružství a odvážné skutky si opět zcela podmanily čtenáře a své kouzlo neztratily dodnes. Epos se dočkal mnoha vydání (a také filmového zpracování), ale

Tayloriana, Taylor Institution v oxfordském Ashmolean Museum, knihovna zasvěcená studiu evropských jazyků.

původní originál jediného rukopisu se dochoval pouze v Britském muzeu (*British Museum*), respektive v jeho knihovně, jež se od roku 1973 stala Britskou knihovnou (a tu v roce 1998 přestěhovali do St. Pancras v Londýně).

Britské muzeum, které dnes najdeme v londýnském Camdenu na Great Russell Street, vzniklo na základě bohatých soukromých sbírek lékaře a vědce Hanse Sloanea (1660–1753). Ten působil jako osobní lékař královny Anny

Nejstarší britské univerzitní muzeum Ashmolean Museum v Oxfordu vznikalo v letech 1678–83 a jeho základem se staly sbírky Eliase Ashmolea.

a králů Jiřího I. a Jiřího II., byl šikovný a dokázal se finančně zajistit obratnými investicemi. Nejedno místo v Londýně dnes proto nese jeho jméno (např. Sloane Square nebo Hans Crescent). Do dějin se mimo jiné zapsal i tím, že si z pobytu na Jamajce přivezl recept na přípravu kakaa, které si rychle vydobylo značnou oblibu.

Sloane byl vášnivým sběratelem nejen knih, ale i nejrůznějších objektů. Jeho barvitá sbírka, pověstný *cabinet of*

curiosities, se rozrostla výhodným skupováním dalších sbírek do úctyhodných rozměrů a v době, kdy se Sloane odstěhoval „na penzi“ do Chelsea, dosáhla vskutku majestátního rozsahu – obsahovala na 40 000 knih, tisíce vzácných rukopisů, množství obrazů a staroegyptské i antické památky.

Sloane se obával, že výsledek jeho celoživotního sběratelského úsilí bude po jeho smrti rozprodán jednotlivým sběratelům, a sbírku proto přenechal, ovšem za tučný obnos, králi Jiřímu II., aby se shromážděné cennosti uchovaly národu. Tím byl položen základ Britskému muzeu (zakládací listinou podepsal v roce 1753 Jiří II.). Ke Sloanově obdivuhodné sbírce král později připojil vlastní knihovnu, kde se nacházela také díla z Cottonovy knihovny včetně eposu o Beowulfovi, který tak doputoval až do Britského muzea a odtamtud do Britské knihovny.

Britské muzeum se v roce 1857 dočkalo velkolepé čítárny (Reading Room), již v roce 1854 navrhl Sydney Smirke (rekonstrukce proběhla v r. 2000). Mezi pravidelné návštěvníky čítárny patřil Arthur Conan Doyle nebo Bram Stoker – a nelze nezpomenout, že právě zde sepisoval svá díla Karel Marx. Lenin se tu při návštěvách zapisoval nenápadným pseudonymem Jacob Richter.

Britské muzeum může být největší, ale není nejstarší. Tím je nejen v Británii, ale na celém světě univerzitní *Ashmolean Museum* v Oxfordu (Beaumont Street). I to vzniklo ze soukromé sbírky. Oxfordské univerzitě ji v r. 1677 věnoval Elijas Ashmole a vedle seriózních exponátů se v ní skrývají

fantastické poklady, například lucerna Guye Fawkesa, jenž chtěl v roce 1605 vyhodit do povětří londýnský parlament.

Vraťme se však ještě do Britského muzea. Zde se totiž nachází část dalšího unikátního rukopisu, který patří k základním kamenům anglické literatury. Jde o dílo *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* (*Církevní dějiny anglického lidu*), sepsané kolem roku 731 mnichem Bedou, zvaným Venerable nebo také Saint (tedy Ctihodný či Svätý). Ten žil přibližně v letech 672–735, a to převážně v northumberlandském klášteře Jarrow, kde se stal mnichem ve svých třiceti letech, jak to sám zaznamenal pro budoucí generace. Latinsky sepsaná kronika se dočkala mnoha opisů a jeden ze zlomků textu se nyní nachází právě v Britském muzeu.

Beda se ve svém obdivuhodném díle samozřejmě zabývá hlavně církevními dějinami – zajímavě kupříkladu pojednává střet „římského“ křesťanství šířeného z evropské pevniny s křesťanstvím irských mnichů. Stejně přínosné je však i jeho líčení anglického historického vývoje. K jedinečnosti díla výrazně přispívá barvitý styl a poutavé historky ze života, jimiž autor osvěžuje vážný výklad. Díky Bedovi se navíc dochovalo svědectví o životě a tvorbě prvního anglického básníka Caedmona. Půvabný příběh o prostáčkovi Caedmonovi v Bedově pojetí dokládá, že snít se někdy vyplácí. A to doslova.

Chudý a nepříliš vzdělaný Caedmon byl pasákem stád patřících klášteři *Streonsalh* (dnešní Whitby Abbey), a to asi v letech 657–680. Rád by uměl stejně jako jeho vrstev-

níci skládat a zpívat krásné písně a doprovázet se přitom na harfu, postrádal však dostatečné nadání. Když jednou celý usoužený po celodenní dřině usnul, zdál se mu živý sen, v němž ho navštívil anděl se zvěstováním, že se mu od nynějška dostane jako pěvci požehnání. Byla to pravda. Caedmon procitl jako básník a jeho tvorba dosáhla takové proslulosti, že jeho jméno vstoupilo do dobových kronik. Tématem Caedmonových básní byly biblické příběhy, které slýchal od mnichů v klášteře, kam posléze sám vstoupil.

Navštívíme-li tedy Britské muzeum s Britskou knihovnou, naskytne se nám jedinečná příležitost setkat se s třemi nejvýznamnějšími osobnostmi nejstarší anglické literatury – s hrdinným Beowulfem, historikem Bedou a prvním anglickým básníkem Caedmonem, bývalým klášterním pasáčkem.

A nezbude nám než užasnout, jak překvapivě nadčasový odkaz nám zanechali.

Wantage Alfréda Velikého

*A přec i v porážce vítěznější byl
než všichni ostatní v triumfu vítězství.*

G. K. Chesterton: *Údolí Bílého koně*

Wantage je malé příjemné městečko v hrabství Oxfordshire, jehož poklidná a nevzrušená atmosféra nedává tušit, že se tu kdysi děly historicky převratné věci. Jen socha Alfréda Velikého tyčící se uprostřed náměstí, jež se pyšní hotelem, bankou, desítkami malých obchůdků a charitou Oxfam, připomíná, že Wantage kdysi sehrálo významnou roli v anglických dějinách. Dnes kolem ní pulzuje tradiční trh.

Nedaleko Wantage se do výše 261 metrů, jež je na Anglii přímo závratná, vypíná vrch *White Horse Hill*, na němž se do dálí skví krásná a překvapivě moderní kresba velkého bílého koně (měří 114 metrů). O jejím starobylém původu i původní funkci se vedou nikdy nekončící diskuse a spory. Právě zde měl Alfréd, zvaný Veliký, wantageský rodák z Wessexu a později anglický král, podle dávných pověstí porazit na hlavu vikinské vetřelce. Pravdou je však spíše to, že výjimečná kresba bílého koně, kterou lze v celé kráse spatřit vlastně jen na leteckých snímcích, vznikla mnohem dříve, pravděpodobně v době železné. Rovněž pozůstatky osídlení, označované jako Alfrédův hrad, pocházejí z doby mnohem starší. Pochybovat lze i o tom, že na protějším Dračím vršku skolil svatý Jiří doopravdy posledního draka v Anglii (prolitá dračí krev prý způsobila, že na podivně plochém vrcholu kopce neroste tráva) – podle mnohých historiků jde o dávné pohřebiště.

Do říše legend musíme bohužel odkázat také historiky opřádající Wayland's Smithy, tedy Waylandovu kovárnu. Kováře tam sice nikdy nikdo neviděl, ale pokud prý poutník uvázal na tomto ponurém místě přes noc koně s odpovídajícím finančním obnosem, druhý den jej našel okovaného. Uskupení velkých kamenných kvádrů, které se tu nachází, svědčí ovšem spíš o pohřebišti než o výnosné živnosti. Ať už je pravda o těchto magických místech jakákoli, jejich výjimečná, tajemná a romantická atmosféra přitahovala od prvopočátků umělce a spisovatele. Walter Scott ztvárnil postavu kováře z Wayland's Smithy v historickém románu *Kenilworth* a údolí Bílého koně okouzilo také Rudyarda Kiplinga, jak o tom svědčí kniha *Pook of Pook's Hill* (ve starším českém překladu vyšlo jako *Šotkova kouzla*).

Městečko Wantage, ležící nedaleko údolí Bílého koně, se zapsalo do anglických dějin nejvýrazněji jako rodiště jednoho z prvních anglických panovníků Alfréda Velikého (846 nebo 849–899). Tento král měl podle všeho blíže k literatuře než k vladaření, přesto se však dědičného poslání, jež mu bylo téměř nevídaným údělem, zhostil více než úspěšně.

Alfréd panoval nejprve „pouze“ ve Wessexu, jednom ze sedmi království, která se na britských ostrovech vytvořila po odchodu Římanů a příchodu Anglů, Sasů a Jutů. Tyto germánské kmeny postupně vytlačily původní obyvatele do Walesu a Skotska a v dnešní Anglii pak vytvořily zmíněných sedm království, jež mezi sebou vedla nepřetržitě

boje. Království Wessex vyšlo z těchto půtek nejlépe a jeho král Egbert se stal vůdčí politickou osobností své doby.

Egbertův následovník Alfréd, rodák z Wantage, jej však měl předčít. Na trůn dosedl po smrti bratra Aethelreda, který padl v boji s vikinskými nájezdníky. Ocitl se v nelehké situaci – jeho království bez ustání ohrožovaly loupeživé výpravy Vikingů. Bylo mu jasné, že musí od základů změnit dosavadní strategii, má-li z bojů vyjít jako vítěz. Podařilo se, a proto se mu jako jedinému anglickému králi dostalo po právu přídomek Veliký. Nebylo to ale snadné vítězství. Alfréd nejprve utrpěl nejednu porážku, a musel se dokonce ve vlastní zemi skrývat. Traduje se o tom historika, která nechybí snad v žádné učebnici dějepisu. Když Alfréd jednou inkognito pobýval u chudého pastevce, usoudila pastýřova žena, že zjevně urozenému cizinci může svěřit tak leda ohlídání pece s chlebem. Alfréd však měl hlavu plnou naprosto jiných myšlenek a chléb se začal připalovat. Pastýřka naštěstí přichvátala včas a křikla na hosta: „Alfred, the grate!“ *Grate* znamená anglicky plech na pečení, ale vyslovuje se stejně jako *great*, tedy veliký. A tak dnes někteří neuctiví studenti odvozují Alfrédův oslavný přívlastek od plechu na pečení.

Socha na náměstí v jeho rodném Wantage zobrazuje Alfréda jako vysokého a urostlého válečníka, pravda je však trochu jiná. Alfréd měl do tělesné velikosti – na rozdíl od té politické – podle všeho daleko. Byl nevysoký a po celý život dost churavěl (možná i proto se začala na jeho popud sepsovat pravděpodobně první lékařská příručka). Stal

se nicméně jasným důkazem toho, že intelekt dokáže překonat tělesné nedostatky. Vždyť právě on, král křehkého zdraví, položil pevné základy budoucí monarchie – dal zemi zrevidovaný právní systém a zreorganizoval armádu.

Alfrédovy vůdčí schopnosti a výjimečná politická obratnost zajistily zemi stabilitu. Jako jediný se dokázal postavit Vikingům, jejichž nájezdy ještě více oslabovaly zemi zmítanou vnitřními rozpory mezi jednotlivými královstvími, a nakonec s nimi uzavřel mírovou smlouvu, podle níž nesměli Vikingové napadat území za dohodnutou demarkační hranicí. Neusnul však na vavřínech – rozhodl se vystavět válečnou flotilu, aby mohl Vikingům v případě nutnosti čelit. Ukázalo se, že udělal dobře. Vikinské výpady neustávaly i přes mírová ujednání, a tak Alfrédovi nezbylo než na nepřítele zaútočit. Z boje vyšel opět vítězně – pokořil dokonce i Londýn – a z „pouhého“ krále Wessexu se stal uznávaným panovníkem celé Anglie.

Nyní měl Alfréd konečně čas na to, co bylo jeho srdci bližší než válčení – na literaturu a umění vůbec. Za jeho vlády vznikla *Anglosaská kronika* (*Anglo-Saxon Chronicle*), kompilace zaznamenávající významné události doby. V sepisování těchto jedinečných analů, dokládajících historický vývoj na britských ostrovech, se pokračovalo až do roku 1154.

Dodnes se dochovalo devět opisů kroniky, nikoli však prvotní text. Najdeme je v Britském muzeu, v oxfordské Bodelian Library anebo v Cambridgi. Literární činnosti se věnoval i Alfréd. Napsal řadu předmluv k překladům a sám

Škola Toma Browna, dnes muzeum v Uffingtonu

překládal živým a bohatým jazykem. K originálům přistupoval tvůrčím způsobem – podle potřeby je krátil nebo doplňoval novými poznatky, které získal mimo jiné od vyslanců u svého dvora. Vedle textů papeže Řehoře Velikého a sv. Augustina (zejména Augustinových *Samomluv*) přeložil Boëthiovu *Filosofii utěšitelkou* (*De consolatione philosophiae*), bezesporu stěžejní dílo tehdejší doby, jehož vliv v Evropě přetrval po celá staletí. Boëthius, římský politik a filozof, je sepsal v r. 524 během jednoho roku, kdy čekal ve vězení na soud, který nad ním nakonec vynesl rozsudek smrti. Hloubka jeho stoických úvah ovlivnila generace čtenářů i autorů. Alfréd se pustil rovněž do překladu úryvků Bedových *Církevních dějin* a přeložil Orosiovo neméně slavné historické dílo *Sedm knih dějin proti pohanům* (z r. 418).

Alfréd se zřejmě stal i jedním z prvních překladatelů bible do angličtiny, tedy v jeho případě spíše anglosaštiny – do rodného jazyka převedl asi padesát žalmů. I v tomto ohledu předběhl daleko svou dobu – jeho následovníci na podobný, v očích mnohých heretický počín tvrdě doplatili. O osudu Johna Wycliffa (asi 1322–1384), který bibli podle všeho překládal z latinské Vulgáty, se zmíníme později. Další překladatel bible William Tyndale (1494–1536) vycházel při překladu přímo z hebrejských a řeckých textů. Uchýlil se nakonec do Nizozemí, aby tam dokončil své dílo, netajil se ovšem nesouhlasem s rozvodem Jindřicha VIII. a jeho následným sňatkem s Annou Boleynovou, což bylo ještě nebezpečnější než jeho jiné kritické názory. I v Nizozemí se

našel udavač a Tyndale skončil na popravišti. Jeho dílo však žilo dál. Bible krále Jakuba, vydaná na popud krále Jakuba I. Stuarta v r. 1611 (a mnohdy užívaná dodnes), se zakládá téměř výhradně na Tyndaleově překladu. A to na ní pracoval tým padesáti čtyř královských překladatelů. Tyndale to dokázal sám a lépe.

Vraťme se však k Alfrédovi. Uvědomoval si nezbytnost vzdělání, a založil proto školu pro potomky urozených rodin, kterou navštěvovaly i jeho děti. Vyučovali v ní přední učenci té doby, které tam Alfréd přizval. Byl skvělým válečníkem, ale zároveň kultivovaným člověkem, který se rád obklopoval krásnými předměty – o tom svědčí unikátní *Alfred's Jewel* (Alfrédův klenot), o jehož významu se historikové dodnes dohadují. Ve zlatém oválu se pod průzračným křišťálem skrývá smalt s Kristovou podobiznou a nápis prozrazuje, že tento půvabný předmět nechal vyrobit Alfréd. Mohl sloužit jako ukazovátka při četbě bible či rukopisů – pro to mluví i skutečnost, že se menší obdoby Alfrédova klenotu našly zejména v klášterech.

Ještě než Alfrédovo rodné Wantage opustíme, musíme se zmínit o dalších dvou významných literátech, s jejichž jménem je údolí Bílého koně spojeno. Nedaleko Wantage se nachází starobylý Uffington, vesnička, která dala Anglii Toma Browna. Řekne-li se Tom Brown, vybaví se každému Angličanovi (a Britovi vůbec) okamžitě jméno uffingtonského rodáka, spisovatele Thomase Hughese (1822–1896) a jeho dnes již klasické dílo *Tom Brown's Schooldays* (*Školní léta Toma Browna*, 1857), v němž autor vychází z vlastních

Chalk House v Uffingtonu

zážitků a vzpomínek na školní léta v soukromé chlapecké škole v Rugby. Kniha se stala bestsellerem a ani léta jí neubrala na čtenářské oblibě. Hughes se později k příběhům Toma Browna vrátil v knize *Tom Brown at Oxford* (*Tom Brown v Oxfordu*, 1861) a psal také o králi Alfrédovi a údolí Bílého koně, ale žádná z dalších knih nedosáhla úspěchu jeho prvotiny. Thomas Hughes má nyní v Rugby sochu a v jeho rodném Uffingtonu lze navštívit téměř čtyři sta let

starou školu Toma Browna, z níž je nyní malé, venkovské, typicky anglické muzeum.

Básník a tak trochu excentrik John Betjeman (1906–1984) je stejně jako Hughesův Tom Brown výrazně anglickým fenoménem. Tento londýnský rodák, jemuž se dostalo za básnickou tvorbu titulu Poet Laureate, studoval v Oxfordu (v Magdalen College byl jeho profesorem C. S. Lewis) a žil pak v Uffingtonu a také ve Wantage. Čtenáře si podmanil vtipnými verši a posluchače svých četných rozhlasových pořadů humorem a lidskou laskavostí. Miloval londýnské metro, jemuž věnoval sbírku *Poems on the Underground* (*Verše o metru*). Mimoto měl nesmírně rád viktoriánskou architekturu, a kde mohl, tam se jako člen spolku *Victorian Society* bral za její uchování – zachránil tak část londýnského nádraží St. Pancras, kde mu za to postavili sochu.

Pouť Geoffreyho Chaucera do Canterbury

Každá žena požaduje po manželovi těchto šest vlastností: aby byl odvážný, moudrý, bohatý, štědrý, a také aby ji poslouchal a dovedl ji potěšit.

Geoffrey Chaucer: *Canterburské povídky*

Canterbury, vstupní brána vedoucí na prostranství před Canterbury katedrálou, kudy museli kdysi projít i Chaucerovi poutníci.

Podobné moudro mohl Geoffrey Chaucer vyslechnout od některého z poutníků, kteří v jeho době putovali do Canterbury v Kentu k hrobu svatého Tomáše Becketa. Tradici pouti ke katedrále, která dominuje celému městu, založil první canterburský arcibiskup, sv. Augustin (asi 546–604). Toho vyslal do Anglie papež Řehoř v r. 597 po odchodu Římanů, aby obrátil místní obyvatelstvo na víru. V roce 1162 se arcibiskupem canterburským stal Tomáš Becket (1118 až 1170), kancléř, důvěrník a přítel krále Jindřicha II. Panovník se domníval, že Becketovo nové postavení na jejich vztahu nic nezmění, ale v tomto ohledu se ošklivě zmýlil. Becket se vzdal světského titulu kancléře, který mu měl zůstat, vstoupil do řádu a začal se brát za církevní práva. Tím si Jindřicha nesmírně popudil. Vleklý spor skončil Becketovým zavražděním 29. prosince 1170 přímo v canterburské katedrále, nedaleko hlavního oltáře. Zanedlouho se Tomáši Becketovi dostalo kanonizace a jeho hrob v canterburské katedrále se pak stal vyhledávaným cílem poutníků.

Než se Geoffrey Chaucer (1340 nebo 1343–1400) vydal spolu se svými literárními poutníky do Canterbury – při tvorbě svého nejslavnějšího díla *Canterburské povídky* (*The Canterbury Tales*), kterým dosáhla anglická středověká literatura vrcholu – musel urazit značný kus cesty. Narodil se v Londýně, kde také žil a pracoval, pokud ho

ovšem služební cesty nezavedly na evropskou pevninu, což bývalo dost často. Teprve po roce 1380 působil také v Kentu, kde leží Canterbury, a Kent dokonce zastupoval v parlamentě. Pocházel z rodiny bohatého obchodníka s vínem, který zásoboval mimo jiné i královské vinné sklepy a domácnosti členů královské rodiny. A tak není divu, že se Geoffrey díky otcovým konexím stal pážetem v rodině královského syna Lionela, vévody z Clarence, jehož otec Eduard III. (1312–1377) se zasloužil o to, aby se Anglie po nevydařené vládě Eduarda II. stala opět politickou i vojenskou velmocí. Začal také uplatňovat anglický nárok na francouzská území, což vyústilo ve vleklou stoletou válku.

Díky službě u vévody z Clarence se Geoffreymu otevřela už v mládí cesta ke královskému dvoru a do královských služeb, v nichž setrval vlastně po celý život. Eduard III. si Chaucera musel skutečně cenit, protože jej za značný obnos vykoupil z nepřátelského zajetí, do něž upadl během prvních bojů stoleté války. Chaucer se pak oženil s dvorní dámou Philippou a v královských službách hodně cestoval s diplomatickým posláním. Nesčíslněkrát navštívil evropský kontinent, kde se setkal s nejvýznamnějšími literáty své doby, s Petrarkou, Boccacciem či Jeanem Froissartem. Jejich vliv je zřetelně patrný v jeho pozdější tvorbě.

V roce 1374 se Chaucerovi dostalo výnosného postavení v celním úřadě londýnského přístavu. V té době také napsal vrcholná díla. Působil pak ještě jako poslanec za hrabství Kent, jak jsme se už zmínili, a od roku 1389 ho král

Richard II., který nastoupil na trůn po svém dědovi Eduardu III., jmenoval do úřadu dozorujícího královské stavby.

Život Geoffreyho Chaucera byl pevně spjatý se službou králi, ať už to byl Eduard III. nebo později jeho vnuk Richard II., a svým způsobem i s jejich osudy. Richard II. si nezvladatelnými výbuchy hněvu i neuváženými politickými rozhodnutími nadělal řadu nepřátel – v záchvatu zuřivosti dokázal vypálit celá města. Jediný, kdo na něj platil a dokázal mu v podobných činech zabránit, byla jeho manželka Anna, česká princezna, dcera Karla IV. Ta však v pouhých osmadvaceti letech náhle zemřela. Události pak nabraly rychlý a nepříjemný spád – s Richardem II. bylo čím dál horší pořízení (Annino sídlo Sheen nechal například „za trest“ srovnat se zemí, protože jeho milovanou Annu neochránilo) a o trůn ho nakonec připravil jeho bratranec, pozdější král Jindřich IV. Richarda uvěznil na hradě v Pontefract, kde za záhadných okolností zemřel.

Politické změny znamenaly dramatický obrat k horšímu i pro Geoffreyho Chaucera. Stejně jako Richard II. zemřel i on v roce 1400 za neobjasněných okolností. Záhadná smrt slavného spisovatele vedla k domněnkám, že byl zavražděn. Pohřbili ho ve Westminsterském opatství. Časem k jeho hrobu přibýly další hrobky věhlasných umělců, a tak vznikl slavný *Poets' Corner* (Koutek básníků).

Canterburská katedrála, dnešní sídlo arcibiskupa, byla založena v r. 597 sv. Augustinem, kterého rok předtím vyslal do Anglie papež Řehoř Veliký.

↑ GROUP EAST POINTS

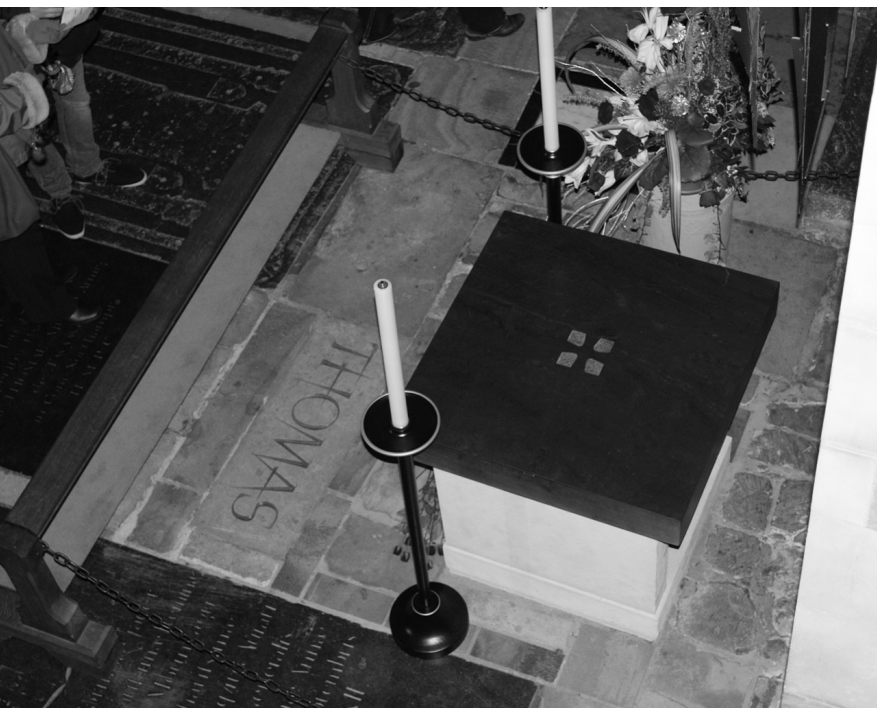
Pravdu o Chaucerově smrti se už asi nedozvíme. Odpověď nevyčteme ani z jeho díla, jakkoli si z něj jinak můžeme odvodit mnohé, hlavně obraz doby, v níž tento velký anglický spisovatel tvořil a žil. Byla nelehká a nebezpečná, plná nečekaných změn, při nichž přišel o hlavu ne jeden dvořan, a nakonec na ni doplatil životem i sám král. Jako by toho nebylo málo, prodělala země navíc morovou epidemií.

Chaucerovy první básnické skladby opěvovaly členy královské rodiny (prvotinou byla elegie na smrt Blanche z Lancasteru *The Book of the Duchess, Kniha o vévodkyni*). Alegorické skladby *The House of Fame (Dům Slávy)* a *The Parlement of Foules (Ptačí sněm, jehož děj se odehrává v den svátku zamilovaných na sv. Valentina)* se obvykle vykládají jako oslava Anny České a jejího sňatku s Richardem II. Výčet jeho dalších děl je úctyhodný – vedle delších skladeb jako *Troilus and Criseyde* nebo *The Legend of Good Women (Legenda o dobrých ženách)*, začínající jako snová vize a líčící osudy ctnostných žen, také překládal (přeložil např. francouzský veršovaný *Román o růži* ze 13. stol.).

Žádné z jmenovaných děl však nepřekoná *Canterburské povídky (The Canterbury Tales)*, které Geoffrey Chaucer začal psát pravděpodobně v době, kdy působil v celním úřadě, a pokračoval v nich až do smrti v roce 1400. Originál rukopisu se sice nedochoval, existují však dva opisy pocházející z Chaucerovy doby. Text, uvedený prologem a zakončený závěrem, je zčásti veršovaný, zčásti psaný prózou. Mnohé z povídek zůstaly nedokončené. Někteří

literární historici soudí, že celé *Canterburské povídky* jsou jen torzem. Podobné tvrzení lze jen stěží prokázat, protože text, skládající se nyní z devíti fragmentů, zkreslily jazykové i stylistické přepisy.

Chaucer zasadil po vzoru Boccacciova *Dekameronu* vyprávění do rámce – je jím slavná pouť z Londýna od hospody Tabard v Southwarku (bohužel se nedochovala) do Canterbury k hrobu svatého Tomáše Becketa a zpět. Každý z účastníků putování vypráví během cesty nějaký příběh. Formálním rámcem však podobnost s Boccacciem končí. Chaucerovo vyprávění je, řekněme, mnohem realističtější a zemitější. Za vypravěče, kteří mezi sebou během cesty soutěží o nejlepší příběh, jenž má být po návratu odměněn opulentní večeří právě v londýnském Tabardu, si vybral typické představitele tehdejší společnosti a dokonale tak zachytil život středověké Anglie. Klérus zastupuje mnich, jeptišky a abatyše, nechybí urozený rytíř a měšťka, žena z Bathu, dobové profese a řemesla přibližující lékař, právník, obchodník nebo svérázný mlynář či kuchař. Pestrý výběr vypravěčů zprostředkovává nejen věrný obraz doby, ale umožňuje autorovi využívat jazyky různých vrstev a měnit styly, žánry i formy vyprávění. Vážná témata střídají humorné příběhy hraničící často s fraškou. Vznešený námět povídky abatyše o zavražděném zbožném chlapci či rytířovo vyprávění o dobrodružstvích dvou urozených rytířů, které se změní ve smrtelnou zášť poté, co se oba zamilují do téže dívky, kontrastují s živočišně požívačnými příběhy statkáře či nezapomenutelné ženy z Bathu,

Místo, kde byl v Canterburské katedrále v r. 1170 zavražděn Thomas Becket. Jeho mučednická smrt učinila z Canterburské katedrály cíl zbožných poutníků.

vdovy vychutnávající život plnými doušky, nebo s mlynářovou povídkou o nedovtipném tesaři. V Chaucerových povídkách najdeme bezpočet motivů ze středověkých náboženských legend, mystérií, ale také z antické literatury či bajek, jak už ve středověké literatuře, která se nebála podobného přejímání, bývá zvykem. Chaucer nicméně dokázal vše přetavit do vlastního osobitého stylu.

Pozornému čtenáři *Canterburských povídek* jistě neuniknou ani narážky na Boëthiovu *Filosofii utěšitelkou*, dílo, které z latiny přeložil král Alfréd Veliký a které se těšilo i v Chaucerově době velké oblibě. V *Canterburských povídkách* nalezneme rovněž zmínky o díle Chaucerova současníka a přítele básníka Johna Gowera (1330–1408), jehož tvorba, hlavně náboženská poezie (francouzsky napsané *Mirour de l'Omme, Zrcadlo člověka*, či latinská skladba *Confessio Amantis, Milencova zpověď*), zastínila ve své době Chaucerovu spisovatelskou slávu a jejíž obliba přetrvala i v dalších generacích. Z Gowerova díla čerpal nejen Chaucer (například v povídce ženy z Bathu), ale později dokonce i Shakespeare.

Thomas Becket proslavil Canterbury mučednickou smrtí, Geoffrey Chaucer tomuto městu zajistil nesmrtelnost vrcholným literárním dílem. A kdo ví, možná i Chaucer, stejně jako Becket, zaplatil za blízký vztah s králem cenou nejvyšší, vlastním životem. Jeho příběh zůstane v tomto ohledu patrně navždy nedokončený, stejně jako jsou nedokončené mnohé z jeho slavných *Canterburských povídek*.

John Wycliffe a Oxford

*Tato Bible, to je zákoník lidu, daný lidem
a pro lid.*

John Wycliffe: Úvod k překladu Bible

■

John Wycliffe (cca 1320/30–1384), který předznamenal reformaci, sice pocházel z yorkshirského Hipswellu, kde jeho početná rodina a rozvětvené příbuzenstvo sídlily v okolí Wycliff-on-Tees, ale jméno tohoto filozofa, teologa, církevního reformátora a překladatele bývá spojováno mnohem častěji s Oxfordem, kde studoval (kolem r. 1345) a poté i vyučoval.

Wycliffa ovlivnila zejména díla františkánských mnichů a filozofů Rogera Bacona, přezdívaného Doctor Mirabilis, a Williama z Occamu, kteří vnesli do dosavadních středověkých dogmat nový úhel pohledu. Nebude asi velkým překvapením, že také oni působili na přelomu 13. a 14. století v Oxfordu.

Po ukončení studií začal Wycliffe (od roku 1361) přednášet v oxfordské Balliol College, která patří k nejstarším v Oxfordu. V roce 1263 ji založil John de Balliol a její patronkou je sv. Kateřina Alexandrijská, na jejíž počest se každoročně 25. listopadu pořádá slavnostní večere. Průčelí Balliol College shlíží majestátně do rušné Broad Street, projde-li však návštěvník klenutou brankou do kolejního „quadrangle“, zahrady s nezbytným trávníkem obklopené kolejními budovami, nutně se ho zmocní pocit, že se tady čas zastavil a že se z nízkých dvířek balliolské kaple co chvíli vynoří sám John Wycliffe.

Je to místo vpravdě symbolické – nejenže tu působil

církevní reformátor Wycliffe, ale nedaleko od Balliol College nechala královna Marie, řečená Krvavá, v roce 1553 upálit pro víru canterburského arcibiskupa Cranmera spolu s dalšími mučedníky, biskupy Hooperem, Ridleyem a Latimerem při svém pokusu o rekatolizaci země, který byl předem odsouzen k nezdaru.

V Oxfordu získal Wycliffe mezi lety 1372 až 1384 doktorát z teologie a nadobro jej neopustil ani poté, co se stal duchovním ve farnosti v lincolnshirském Fylinghamu, ani když začal působit v Canterbury. Bibli začal překládat v buckinghamském Ludgershallu, kam byl povolán jako rektor. Uvědomil si, že mají-li se lidé řídit tím, co stojí v bibli, a žít životem pravých křesťanů, potřebují nezbytně bibli v rodném jazyce. Při překladu vycházel z latinské verze bible, z Vulgáty (tedy nikoli z hebrejského a řeckého originálu) a na překladu se pravděpodobně podíleli i jeho studenti či kolegové (revizi textu provedl John Purvey).

Překlad dokončil v roce 1384. Anglická verze bible vyvolala vlnu rozhořčeného odporu, kterou vystihuje dobové tvrzení, že se Písmo svaté stalo „z klenoty v rukou duchovních pouhou hračkou v nepovolaných rukou laiků“.

Tím však Wycliffovy reformátorské snahy zdaleka neskončily. Kritizoval vysoký klérus žijící v přepychu a nabádal jej, aby se vrátil k životu v prostotě a chudobě. Shromáždil kolem sebe následovníky, reformátorské kazatele „poor priests“, tedy chudé kněze, kteří šířili jeho myšlenky, z nichž pak vzniklo hnutí lolardů. Kritizoval odpustky, kritizoval církevní hierarchii s papežem v čele, k čemuž jistě

přispělo i tehdejší papežské schizma. Nám jako národu Jana Husa nejsou podobné myšlenky cizí. Nebyly však cizí ani jeho tehdejším českým vrstevníkům – do zemí Koruny české je totiž přinesli z Oxfordu čeští studenti a později také oxfordský učenec Peter Payne, který působil na Karlově univerzitě.

Wycliffe, který si tak nadělal opravdu hodně nepřátel, potřeboval mocného ochránce. Tím se naštěstí stal John z Gauntu, který v zemi de facto vládl. Když se však Wycliffovo jméno začalo spojovat se selským povstáním, které vypuklo v roce 1381, nevyhnul se oxfordský reformátor církevnímu synodu svolanému arcibiskupem z Canterbury. Vrátil se pak do leicestershirského Lutterworthu, kde působil už dříve, a tam také zemřel. Jeho překlad bible byl zkonfiskován a spálen.

Neblahý osud prvního ucelenějšího překladu bible však nezabránil Williamu Tyndaleovi vrátit se později k tomuto náročnému úkolu znovu. Tyndale překládal z řečtiny a hebrejštiny, jak už jsme se zmínili. Skončil tragičtěji než Wycliffe – byl popraven. V jeho odvážném počinu – překladu bible do angličtiny – spatřovala nebezpečný krok nejen katolická, ale také nově vzniklá anglikánská církev, jejíž hlavu, krále Jindřicha VIII., si Tyndale navíc popudil kritikou jeho rozvodu s první manželkou Kateřinou Aragonskou a následným sňatkem s Annou Boleynovou. Oficiální překlad bible vyšel až v roce 1611 na podnět krále Jakuba I.

King James Bible, nebo správněji *The Holy Bible, Authorized King James Version (Bible krále Jakuba)*, na níž pracovalo po několik let přes padesát překladatelů, se zakládá více než ze tří čtvrtin na textu přeloženém Tyndalem.

John Wycliffe žil a působil na prahu převratné doby. K jejímu myšlenkovému kvasu o něco později zásadně přispěl vynález knihtisku v r. 1453. V Anglii začal první knihy tisknout William Caxton (cca 1420–1492). Ten se s Guttenbergovým vynálezem seznámil v Holandsku a Německu, kam jej zavedlo obchodování. Tiskárnu si zařídil v Brugách a vytiskl tam v roce 1473 první anglickou knihu, historii o dobytí Tróje, kterou navíc sám přeložil do angličtiny. Jeho *Historyes of Troye* patřila mezi tehdejší bestsellery. V roce 1476 založil Caxton první anglickou tiskárnu ve Westminsteru, první zde vytištěnou knihou byly Chaucerovy *Canterburské povídky*. Vydal pak celkem asi 108 titulů, většinou romantických a historických děl, po kterých byla v té době poptávka v urozených kruzích anglické společnosti, na jejíž koupěschopnosti byl první anglický tiskař a nakladatel závislý. Mezi autory, které tiskl, patřil také Thomas Mallory. Jeho slavnou *Artušovu smrt (Morte d'Arthur)* vydal v r. 1484.

Místo posledního odpočinku prvního anglického tiskaře, jenž navíc vlastními překlady přispěl k rozvoji jazyka i stylu, se nachází ve Westminsteru, v kostele St. Margaret. Ten je dnes kostelem členů parlamentu a pochován je v něm také český umělec Václav Hollar, tvořící valnou část života u anglického dvora.

it a -
M'S
essential
FISH
NIC
the
SH

REAL
PLUM

FOUR
BROW

Jak se vám líbí William Shakespeare a Stratford-upon-Avon

*Člověk musí být krutý, aby mohl být
laskavý.*

William Shakespeare: *Hamlet*

Stratford-upon-Avon, dům Johna Harvarda, jehož jméno se úzce pojí ke slavné americké Harvardské univerzitě – nezaložil ji sice, ale jeho bohatá knihovna přispěla k jejímu rozkvětu.

■

Nebýt Williama Shakespeara, řadil by se Stratford-upon-Avon ve Warwickshiru mezi bezpočet obyčejných, tak trochu tuctových, jakkoli půvabných a prosperujících anglických městeček, kde se pořádají pravidelné trhy. Slavný rodák mu však zajistil nehynoucí slávu – a hlavně bohatý turistický ruch. Stratford se stal magnetem pro Shakespearovy obdivovatele už od roku 1700, kdy podle tvrzení místních rozčílili Shakespearovi milovníci nového majitele původní Shakespearovy usedlosti natolik, že nechal porazit památný strom, kdysi prý zasazený samotným dramatikem. Návštěvníci Stratfordu si totiž přidrzle přes plot odřezávali větvičky na památku. Týž majitel nakonec nechal zbourat i Shakespearův nový dům New Place, který Shakespeare koupil pro rozrůstající se rodinu, když se mu začalo dařit. Tolik se alespoň traduje ve Stratfordu – pravdou je, že z New Place zůstala pouhá ruina, na jejíž rekonstrukci se nyní intenzivně pracuje.

Rodný dům, kde se William v r. 1564 narodil Johnu a Mary Shakespearovým, se nicméně dodnes tyčí na stratfordské hlavní třídě High Street. Výstavný a na svou dobu prostorný dům s hezkou zahradou svědčí o tom, že rodina byla zjevně zámožná. Přiléhá k němu koželužská a rukavičkářská dílna. V Shakespearových životopisech se eufemisticky uvádí, že otec byl rukavičkář, zřejmě si však musel kůže sám i vydělávat, a to nebyla zrovna příjemná práce.

„Cottage“ Anny Hathawayové, manželky Williama Shakespeara

Měl na ni jistě nějaké dělníky, ale později mu vypomáhal rovněž William. Široké okno vedoucí z dílny na High Street sloužilo jako výkladní skříň, v níž John Shakespeare vystavoval zboží, nejen rukavice, ale i kožené váčky a měšce. Do školy King Edward VI's Grammar School, v níž se učí dodnes, to měl William co by kamenem dohodil.

Hall's Croft, dům lékaře Johna Halla, manžela Shakespeareovy dcery Susanny, nelze přehlédnout – patří k nejvýstavnějším ve Stratfordu a jasně vypovídá o privilegovaném postavení tehdy jediného lékaře ve městě. Hall

pěstoval v rozlehlé zahradě za domem byliny k výrobě vlastních lektvarů a jeho kniha, v níž popisoval různé nemohy svých pacientů a své léčebné metody (nevynechal ani Susanniny choroby) byla ve své době neobyčejně úspěšná. Se Susannou měli jednu dceru a jejich manželství prošlo dramatickou krizí, když byla Susanne křivě obviňena z cizoložství. Proti nařčení se vehementně a nakonec úspěšně bránila. Její podnikavý tatínek William z tohoto incidentu pohotově učinil zápletku jedné ze svých her.

Dům, který zdědil John Harvard (1607–1638), stojí neda-leko. Harvard se s manželkou později odstěhoval do Ameriky, a jeho knihovna se pak stala základem Harvardské univerzity (kterou nezaložil, jak se mylně tvrdí).

Od řeky Avon, na níž Stratford leží, lze zahlédnout věž kostela sv. Trojice. Tam Williama Shakespeara 26. dubna 1564 pokřtili a 23. dubna 1616 pochovali (známe jen přesné datum křtu, nikoli narození, děti se však v oné době křtily obvykle tři dny po narození). Jeho křtitelnicí tam najdeme dodnes. Pokud se Shakespeare zdržoval ve Stratfordu, patřil k pravidelným návštěvníkům kostela sv. Trojice a zažil zde i ne jeden bolestný okamžik. Zde pohřbili jeho jedenáctiletého syna Hamneta, zde se nevěrný manžel jeho dcery Judith veřejně zpovídal ze svých hříchů, když svedl a opustil mladou dívku, jež pak zemřela při porodu jeho dítěte.

William Shakespeare (1564–1616), jemuž se v Anglii říká i *The Bard*, se sice ve Stratfordu-upon-Avon narodil a vrátil se sem na sklonku života, nejvýznamnější životní období,

umělecký vzestup a vrcholný úspěch však prožíval v Londýně, kam ze Stratfordu někdy kolem roku 1583 odešel. O jeho soukromém životě toho příliš mnoho nevíme – jen to, že rodina byla dobře situovaná, otec, jak už jsme se zmínili výše, měl slušně zavedenou živnost, a ve Stratfordu se stal dokonce starostou. Matka, pocházející z nižší šlechty, pravděpodobně probudila synovu bohatou obrazotvornost vyprávěním barvitých příběhů. Chlapcovu fantazii pak dále sytily bajky jeho babičky, u níž často přebýval.

William měl sedm sourozenců. Z dob jeho mládí ve Stratfordu pochází oblíbená historika o tom, jak se v osmnácti oženil s šestadvacetiletou Anne Hathawayovou. Musel si ji vzít, jejich první dítě se narodilo šest měsíců po svatbě, což v té době znamenalo pořádný skandál, který stál navíc Williama dost peněz – za značný obnos si totiž musel vyřídit „urychlené“ povolení k svatbě. Šlo o důsledek veselých oslav bohatých dožíněk, na něž Hathawayovi žijící v nedalekém Shottery pozvali své přátele Shakespearovy. Velká došková *cottage* Hathawayových stojí dodnes na předměstí Stratfordu, obklopena krásnou anglickou zahradou a ovocným sadem. Do roku 1846 ji vlastnili Hathawayovi, tedy jejich potomci, a poslední z nich, Mary Bakerová, pak stavení přenechala Shakespearovu Trustu (*Shakespeare's Birthplace Trust*), ale návštěvníky tam provádět nepřestala.

Když Shakespeare odešel do Londýna, byl už otcem tří dětí. V metropoli se začal záhy prosazovat – nejprve jako

herec, pak jako dramatik. Deset let jeho londýnského života zůstává celkem nezmapovaných, až v roce 1594 se ze záznamů dozvídáme, že se stal spolumasitelem londýnského divadelního spolku *Lord Chamberlain's Men* (ten byl později za panování krále Jakuba I., který se ujal vlády po smrti Alžběty I. v r. 1603, přejmenován na počest svého královského patrona na *King's Men*).

Tvrdí se sice, že alžbětinští herci a dramatici ze své tvorby zrovna nezbohatli – živili se hraním po hospodách, někdy na univerzitách, a mezi první divadla patřily scény *The Rose* a *The Curtain* na nevábne londýnské periférii – ale výjimka potvrzuje pravidlo. Shakespeare, který tvořil v době anglické renesance za relativně stabilizovaných podmínek během vlády Alžběty I. (1533–1603), byl podle všeho i dobrý obchodník. Jeho hry směla hrát pouze jeho divadelní společnost *Lord Chamberlain's Men*. Texty navíc začaly od r. 1594 vycházet také tiskem. V budoucnu si zajistil, jak uvidíme, vlastnický podíl na nové scéně, a tím i nezanedbatelné, hlavně pravidelné příjmy.

Divadelní společnost, s níž Shakespeare jako herec i jako autor procestoval křížem krážem Anglii i Skotsko, si mezi ostatními soubory vydobyla výsadní postavení. A tak se Shakespeare v roce 1599 spolu s dalšími společníky (za všechny jmenujme bratry Burbageovy) rozhodl vystavět na

Shakespearův památník Gower Memorial ve Stratfordu. Sousoší s Hamletem, lady Mackbeth, princem Hallem a Falstaffem, jemuž dominuje socha „Barda“ Williama Shakespeara, Stratfordu v r. 1888 věnoval lord Ronald Sutherland Gower.

břehu Temže nové divadlo – *The Globe*. V roce 1608 zakoupil ještě londýnské *Blackfriars* jako „zimní“ krytou scénu. *Blackfriars* (U Dominikánů), nacházející se přes řeku naproti *The Globe*, bývalo kdysi skutečně dominikánské převorství. Později se tu konaly různé významné události, proběhla tady například rozvodová pře Jindřicha VIII. s první manželkou Kateřinou Aragonskou, a když Jindřich VIII. po roce 1538 rozpustil kláštery, začaly se budovy *Blackfriars* pronajímat, až v nich nakonec Shakespeare zřídil druhou divadelní scénu.

V roce 1613 divadlo *The Globe* vyhořelo – po představení jedné z Shakespearových posledních her *Jindřich VIII. (Henry VIII)*, při níž se hojně užívalo dělostřeleckých efektů. Budovu se však podařilo rychle zrenovovat, tentokrát už se střechou z poctivých tašek, a není vyloučeno, že si v ní sám dramatik ještě zahrál. Hrál se tu až do časů Olivera Cromwella, jehož puritánská vláda v roce 1642 veškeré divadelní scény uzavřela. V roce 1644 byla budova stržena. Dnes stojí na původním místě historické scény nový *The Globe*.

William Shakespeare napsal asi 36 divadelních her (počet se liší, protože se některé hry pravděpodobně ztratily, mezi nimi *Cardenio*). Nelze vyloučit, že první dramata vytvořil spolu s některým ze svých hereckých a tvůrčích kolegů, mezi nimi například drama pro opravdu silné nervy *Titus Andronicus*. Taková spolupráce bývala v alžbětinském divadle celkem běžnou praxí. Stejně běžné bylo i nové zpracování známých látek. Kompilace z existujících

pramenů na originalitě díla v očích alžbětinců nic neubírala. Shakespeare čerpal z Ovidia, Plutarcha či anglických kronik a nezbyvá, než se mu obdivovat, s jakou inovující vynalézavostí a myšlenkovou hloubkou dokázal vytvořit zápletky svých her. Některé z jeho dramát se vykládají jako metaforický obraz doby a tehdejších politických událostí – v Hamletovi spatřuje řada shakespearovských badatelů jinotajný obraz vzpoury úspěšného Essexu proti královně Alžbětě, kterou Essex zaplatil životem.

Tvorba Williama Shakespeara se obvykle dělí do tří období. V tom raném (1588–1595) vytvořil jednak historická dramata (mezi nimi zmíněného *Tita Andronika* nebo *Richarda III.*), jednak komedie (*Zkrocení zlé ženy*, *The Taming of the Shrew*). Ze středního období (1599–1600) vyniká zejména romantická tragédie *Romeo a Julie* (*Romeo and Juliet*) a závěrečné, vrcholné období (1600–1608) charakterizují tragédie jako *Hamlet*, *Macbeth* či *Othello*. Pochází z něj však také komedie *Bouře* (*The Tempest*), jež stojí za zmínku nejen kvůli formální dokonalosti, s jakou naplňuje klasický požadavek jednoty místa, času a děje (drama se totiž odehrává během několika hodin na ostrově, u jehož břehů za bouře ztroskotala královská loď). Pro Čechy je tato hra zajímavá tím, že v ní padne zmínka o Bohemii, a pak také svým uvedením. Hrála se totiž při oslavách svatby Alžběty, dcery anglického krále Jakuba I., s Fridrichem Falckým, jenž se později stal na necelý rok panovníkem Českého království, odkud musel po bitvě na Bílé hoře uprchnout. Na zmíněné svatbě se hrála i Shakespeareova

Zimní pohádka (The Winter's Tale). V souvislosti s přízviskem Zimní král, jak je Fridrich v Čechách dodnes označován, vyznívá její název nepříjemně symbolicky.

Existuje domněnka, že Shakespearovy poslední hry vznikly ve spolupráci s Johnem Fletcherem, který se po Shakespearovi stal hlavním dramatikem divadelní společnosti King's Men. Vyrojily se i dohady zpochybňující Shakespearovo autorství ostatních her (jedna z teorií tvrdí, že skutečným autorem je hrabě z Oxfordu).

Kdo ví? Portrét Williama Shakespeara se nedochoval a jeho podoba bývá odvozována z jeho pamětní sochy ve stratfordském kostele sv. Trojice. Nejedna z badatelů jako by se snažil nalézt důvody, proč Williamu Shakespearovi upřít autorství divadelních her i slavných sonetů – snad pro neuvěřitelnou rozsáhlost díla, snad pro jeho myšlenkové bohatství, okouzlující nápaditost a v neposlední řadě i hravý, někdy drsný humor. Jako by jim připadalo nemožné, aby něco podobného dokázal napsat jeden jediný člověk, a to navíc v blankversu, poměrně náročných, pěti-stopých jambických verších. Jenže William Shakespeare, rodák ze Stratfordu, který žil průměrným životem a moc na své soukromí neupozorňoval, byl možná, nebo spíše určitě, génius. Tvořil lehce, nové zápletky mu nedávaly spát a nutily ho k psaní téměř hektickému.

Shakespearova dramata vyšla posmrtně jako *First Folio* v r. 1623. V jejich stínu rozhodně nezůstávají Shakespearovy sonety – složil jich 154 a vyšly v r. 1609 pod názvem *Shakespeare's Sonnets, Never Before Imprinted (Shakespear-*

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.